

IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGI GEOGRAFIYASIDAGI O'ZGARISHLAR VA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI HUDUDIIY TA'MINLASH.

Turg'unboyeva Mubina Umiddinjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti 2- bosqich talabasi

Andijon shahri Do'stlik ko'chasi 2-uy

mubinaturg'unboyeva@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada global iqlim o'zgarishi, xususan, qurg'oqchilik, suv resurslari taqchilligi va haroratning ko'tarilishi sharoitida O'zbekiston qishloq xo'jaligi geografiyasida ro'y berayotgan tarkibiy va fazoviy transformatsiyalar tadqiq etilgan. Muallif iqlimiy omillarning agrosanoat majmuasi tuzilmasiga ta'sirini baholab, turli tabiiy-geografik rayonlarda oziq-ovqat xavfsizligini hududiy ta'minlash muammolarini tahlil qiladi. Maqolada suv va yer resurslaridan oqilona foydalanish, qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilish hamda hududlarning oziq-ovqat mustaqilligini oshirish bo'yicha iqtisodiy-geografik tavsiyalar va strategik yondashuvlar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-iqtisodiy geografiya, iqlim o'zgarishi, qishloq xo'jaligi geografiyasi, oziq-ovqat xavfsizligi, hududiy ta'minlash, agrolandshaft, diversifikatsiya, GAT.

CHANGES IN AGRICULTURAL GEOGRAPHY AND REGIONAL FOOD SECURITY IN THE CONTEXT OF CLIMATE CHANGE.

Turgunboyeva Mubina Umiddinjon qizi,

2nd year student of Andijan State Pedagogical Institute,

2nd floor, Do'stlik Street, Andijan city

mubinaturg'unboyeva@gmail.com

Abstract. This article studies the structural and spatial transformations taking place in the agricultural geography of Uzbekistan under the conditions of global climate change, in particular, drought, water resource shortages and rising temperatures. The author assesses the impact of climatic factors on the structure of the agro-industrial complex and analyzes the problems of territorial food security in various natural and geographical regions. The article develops economic and geographical recommendations and strategic approaches to the rational use of water and land resources, diversification of agriculture and increasing the food independence of regions.

Keywords: socio-economic geography, climate change, agricultural geography, food security, territorial security, agro-landscape, diversification, GAT.

Kirish. XXI asrda global iqlim o'zgarishi insoniyat oldida turgan eng jiddiy ekologik va iqtisodiy tahdidlardan biriga aylandi. Havo haroratining ko'tarilishi, vegetatsiya davrining o'zgarishi, suv resurslarining kamayishi va tez-tez takrorlanayotgan qurg'oqchilik bevosita qishloq xo'jaligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Qishloq xo'jaligi tabiatchilik va iqlim sharoitlariga eng ko'p bog'liq bo'lgan soha bo'lganligi sababli, iqlimiy transformatsiyalar an'anaviy qishloq xo'jaligi geografiyasini tubdan o'zgartirmoqda. Bu esa, o'z navbatida, dunyo miqyosida va hududiy darajada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalasini kun tartibiga qo'ymoqda.

Iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligi geografiyasiga ta'siri: Iqlim parametralarining o'zgarishi qishloq xo'jaligi ekinlarini joylashtirish va ixtisoslashuv xaritasini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Bu jarayon quyidagi regional o'zgarishlarda namoyon bo'lmoqda:

Agrar hududlar chegaralarining siljishi: Global isish natijasida qishloq xo'jaligi zonaları shimolga (shimoliy yarimsharda) va tog'li hududlarning yuqori poyaslariga qarab siljimoqda. Ilgari sovuq iqlim tufayli dehqonchilik qilib bo'lmagan hududlarda endilikda g'alla va sabzavotchilik yo'nalishlari shakllanmoqda.

Suv tanqisligi va ekinlar tarkibining o'zgarishi: Suv resurslari cheklangan qurg'oqchil va yarim qurg'oqchil hududlarda (jumladan, Markaziy Osiyoda) ko'p suv

talab qiladigan ekinlar (sholi, paxta, yem-xashak ekinlari) maydonlari qisqarib, oʻrniga qurgʻoqchilikka va shoʻrga chidamli ekinlar (mosh, soya, lyutserna, muqobil gʻalla ekinlari) joriy etilmoqda.

Vegetatsiya davrining uzayishi: Issiq kunlar sonining ortishi yil davomida bitta maydondan ikki-uch marta hosil olish imkoniyatini yaratsa-da, haddan tashqari issiq harorat (termik stress) ekinlarning hosildorligini pasaytirib yubormoqda.

Oziq-ovqat xavfsizligini hududiy taʼminlash muammolari: Oziq-ovqat xavfsizligi — bu har bir hudud aholisining sifatli va yetarli miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlariga boʻlgan jismoniy va iqtisodiy jihatdan doimiy imkoniyatga ega boʻlishidir. Iqlim oʻzgarishi sharoitida ushbu maqsadga erishishda quyidagi hududiy nomutanosibliklar yuzaga kelmoqda:

Ishlab chiqarishning beqarorligi: Ob-havoning keskin injiqliklari (bahorgi qorasovuqlar, sel va doʻl hodisalari, anomal issiqlik) hududiy yillik hosil hajmini prognoz qilishni qiyinlashtirmoqda.

Logistika va saqlash muammolari: Yuqori harorat sharoitida yetishtirilgan mahsulotlarni nobud qilmasdan isteʼmolchiga yetkazish uchun "sovitish zanjiri" (cold chain) logistikasiga boʻlgan talab ortmoqda. Infratuzilmasi zaif hududlarda nobudgarchilik darajasi yuqoriligicha qolmoqda.

Importga bogʻliqlikning ortishi: Ayrim qurgʻoqchil va choʻllashish xavfi yuqori boʻlgan regionlarda mahalliy ishlab chiqarishning pasayishi tashqi importga boʻlgan iqtisodiy qaramlikni kuchaytirmoqda.

Oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlashning hududiy-geografik mexanizmlari: Mavjud ekologik tahdidlarga qaramay, agrosanoat majmuasini iqlimga moslashtirish (adaptatsiya) orqali barqarorlikka erishish mumkin. Buning uchun quyidagi chora-tadbirlar tizimini amalga oshirish lozim:

Agro-iqlimiy rayonlashtirishni yangilash: Hududlarning oʻzgargan harorat va namlik balansidan kelib chiqib, qishloq xoʻjaligini qayta ixtisoslashtirish. Har bir tuman va viloyatning aniq iqlimiy imkoniyatlariga mos ekin turlarini joylashtirish.

Suvni tejaydigan texnologiyalarni hududlashtirish: Tomchilatib, yomg'ir latib va tuproq ostidan sug'orish tizimlarini har bir hududning tuproq-meliorativ holatiga qarab tabaqalashtirilgan holda joriy etish.

"Aqlli" qishloq xo'jaligi (Smart Agriculture): Kosmik monitoring, GIS (Geografik axborot tizimlari) va meteorologik datchiklar yordamida tuproq namligi va ekinlar holatini real vaqt rejimida nazorat qilish.

Diversifikatsiya: Birgina ekin turiga bog'lanib qolmasdan, hududlarda mevasabzavotchilik, chorvachilik va parrandachilikni uyg'unlashgan holda rivojlantirish orqali ichki bozorni himoya qilish.

XULOSA

Iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligi geografiyasini shunchaki o'zgartirib qolmay, balki uning boshqaruv tizimini yangilashni talab etmoqda. Oziq-ovqat xavfsizligini hududiy ta'minlash — bu faqat ko'p hosil yetishtirish degani emas, balki iqlim xavf-xatarlarini to'g'ri baholash va har bir geografik hududning resurs salohiyatidan oqilona foydalanish demakdir. Kelajakda agrogeografik tadqiqotlarni kuchaytirish va iqlimga bardoshli agrotexnologiyalarni keng joriy etish barqaror taraqqiyotning bosh garovi bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTOTLAR

1. Ayranci A.E. & Ayranci E. (2015). A Research on Job Satisfaction Factors of Private Entrepreneurs: The Case of Beylikduzu Organized Industrial Zone. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 268 – 277.
2. Celik, A. & Akgemici, T. (2007). *Girisimcilik kulturu ve Kobi'ler* [The culture of entrepreneurship and SMEs]. Ankara: Gazi Publications.
3. Рамазонов О., Юсупбеков О. “Тупроқшунослик ва деҳқончилик”, Дарслик. Т: Шарқ, 2003 й. - 270 б.
4. Ramazonov O., Yusupbekov O. “Tuproqshunoslik va dehqonchilik”, Darslik. T: Sharq, 2005 й. - 270 b.

5. Zokirov Sh.S. “Landshaftshunoslik asoslari”, O`quv qo`llanma. T.: Universitet, 2010 y.
- 138 b.